

Tüketicilerin Süt ve Süt Ürünleri Tercihlerinin Analizi

Analysis of Preferences for Milk and Milk Products of Consumers

Sait ENGİNDENİZ^{1*}, Turğay TAŞKIN², Awo Abdoulaye GBADAMONSI³,
Aysar Shihab AHMED⁴ Alpha SALOUM CISSE⁵, Ahmed Fathy SEIOUDY⁶, Çağrı
KANDEMİR⁷, Nedim KOŞUM⁸

Öz

Türkiye'nin insan beslenmesinde önemli bir yer tutan süt tüketiminin gelişmiş ülkeler düzeyine ulaşabilmesi için, tüketicilerin süt tüketim tercihlerini belirlemeye yönelik araştırmaların yapılması, gerek tüketici, gerekse üretici firmalar açısından önemlidir. Bu bağlamda anılan çalışmaların il bazında ele alınarak değerlendirilmesi daha bilinçli tüketicilerin oluşmasında yardımcı olacaktır. Bu tür çalışmalar gelecek kuşakların sağlıklı olmasına da katkıda bulunacaktır. Bu araştırmada; İzmir' in Bornova ilçesinde süt ve süt ürünlerinin tüketim yapısı analiz edilmiş ve etkili olan sosyo-ekonomik faktörler incelenmiştir. Bir başka deyişle bu bir durum tespitine yönelik çalışma olmuştur. Bu araştırmanın amacı, İzmir'in Bornova ilçesinin kentsel kesiminde yaşayan hane halklarının süt ve süt ürünleri tüketim yapısı ile tercihlerini analiz etmektir. Araştırmada oransal örnek hacmi formülünden yararlanarak Bornova ilçe merkezinde yaşayan 271 hane halkı üyesinden anket yöntemiyle veriler elde edilmiş ve derlenmiştir. Toplanan verilerin analizinde, öncelikle hane halklarının demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri ortaya konulmuş, daha sonra süt ve süt ürünleri satın alma ve tüketim davranışları analiz edilmiştir. Bu aşamada basit aritmetik ortalama ve yüzde hesaplamalarından yararlanılmıştır. Süt ve süt ürünlerine ilişkin görüş ve tutumların değerlendirilmesinde beşli likert ölçeği kullanılmıştır. Hane halkı üyelerinin; %66.42'si kadındır, %47.97'si lise mezunudur, %70.85'i evlidir, %57.20'si ise halen bir işte çalışmaktadır. Görüşülen hane halkı üyelerinin %93.36'sı süt, %93.36'sı yoğurt, %95.21'i de peynir tükettiğini belirtmiştir. Kişi başına yıllık süt tüketimi 37.43 lt, kişi başına yıllık yoğurt tüketimi 32.84 kg, kişi başına yıllık peynir tüketimi ise 18.48 kg olarak saptanmıştır. Hayvansal protein tüketimini özendirmek, hijyenik koşullarda üretilmiş süt ve ürünlerinin tüketime sunulmasını sağlamak amacıyla toplumun bilgilendirilme ve bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar (afiş, broşür, belgesel ve spot filmler vb.) yapılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Süt, Süt ürünleri, Tüketim analizi, Tüketici tercihleri, Tüketici tutumları

^{1*}Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Sait ENGİNDENİZ, Prof. Dr. Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, İzmir E-mail: sait.engindeniz@ege.edu.tr OrcID: 0000-0002-7371-3330

²Turğay TAŞKIN, Prof. Dr. Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, İzmir. E-mail: turgay.taskin@ege.edu.tr OrcID: 0000-0001-8528-9760.

³Awo Abdoulaye GBADAMONSI, Yük. Lis. Öğr. Ege Üniv., Ziraat Fak., Zootečni Bölümü, İzmir. E-mail: awoalamou@gmail.com OrcID: 0000-0002-8611-4273.

⁴Aysar Shihab AHMED, Dok. Öğr. Ege Üniv., Ziraat Fak., Zootečni Bölümü, İzmir. E-mail: aysarshihab87@gmail.com OrcID: 0000-0003-2990-6570

⁵Alpha SALOUM CISSE, Dok. Öğr. Ege Üniv., Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, İzmir. E-mail: alsacialsaci@gmail.com OrcID: 0000-0002-2944-9560

⁶Ahmed Fathy SEIOUDY, Dok. Öğr. Ege Üniv., Ziraat Fak., Zootečni Bölümü, İzmir. E-mail: ahmedseioudy@gmail.com OrcID: 0000-0001-6627-0781

⁷Çağrı KANDEMİR, Dr. Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, İzmir. E-mail: cagri.kandemir@ege.edu.tr OrcID: 0000-0001-7378-6962

⁸Nedim KOŞUM, Prof. Dr. Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, İzmir. E-mail: nedim.kosum@ege.edu.tr OrcID: 0000-0002-8253-5337

Atf/Citation: Engindeniz S, Taşkın T, Gbadamonsi A. A., Ahmed A.S., Saloum Cisse A., Seioudy A. F., Kandemir C., Koşum N. . Tüketicilerin Süt ve Süt Ürünleri Tercihlerinin Analizi. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 18 (3), 470-481.

©Bu çalışma Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi tarafından Creative Commons Lisansı (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) kapsamında yayınlanmıştır. Tekirdağ 2021

Abstract

Turkey's consumers to reach the level of developed countries consumption of milk holds an important place in human nutrition milk consumption is conducting research to determine their preferences, consumers need is an important content of both producers. In this context, evaluating the aforementioned studies on the basis of provinces will provide more conscious consumers. Thus, it will contribute to the health of future generations. In this study; The consumption structure of milk and dairy products in İzmir's Bornova district was analyzed and the influential socio-economic factors were examined. In other words, this is a case study. Bir başka deyişle bu bir durum tespitine yönelik çalışmadır. This study aims to analyze milk and milk products consumption patterns and preferences of households living in the urban part of Bornova district of İzmir. In the study, data was collected by survey method from 271 household members living in Bornova district center using the proportional sample size formula. In the analysis of the collected data, firstly, demographic and socio-economic characteristics of the households were revealed, and then the buying and consumption behaviors of milk and milk products were analyzed. At this stage, simple arithmetic means and percentage calculations were used. A five-point Likert scale was used to evaluate opinions and attitudes regarding milk and milk products. According to the results of this study, 66.42% of household members are women, 47.97% of them are high school graduates, 70.85% of them are married, and 57.20% of them are still working in a job. 93.36%, 93.36% and 95.21% of the household members interviewed stated that they consumed milk, yogurt and cheese, respectively. Annual milk consumption per capita was 37.43 lt, annual yogurt consumption per capita was 32.84 kg, and annual cheese consumption per capita was 18.48 kg. In order to encourage animal protein consumption and to ensure that milk and milk products produced under hygienic conditions are presented for consumption, activities for informing and raising awareness of the society (posters, brochures, documentaries and spot films etc.) should be prepared.

Keywords: Milk, Milk products, Consumption analysis, Consumer preferences, Consumer attitudes

1. Giriş

Toplumlarda dengeli ve doğru beslenme, insanların gerek sağlıklarının korunması ve gerekse yaşamın devamlılığı için önemli bir rol oynamaktadır (MacDonald ve ark., 2011; Kayışçıoğlu ve İçöz, 2012; Örmeci Kart ve Demircan, 2014). Bu da ancak vücudun günlük ihtiyacı olan besin maddelerinin uygun miktarlarda alınmasıyla olasıdır. Anılan günlük besin maddeleri içinde önemli bir yeri olan süt ve süt ürünleri protein, kalsiyum, fosfor, B2 vitamini ve B12 vitamini olmak üzere birçok besin maddesi açısından bir gıda kaynağıdır (Ünal ve Besler, 2008). Hayvansal protein kaynaklarından biri olan süt ve süt ürünlerinde tüketim bakımında birçok ülke arasında farklılıklar söz konusudur (USK, 2019). Örneğin Avustralya, Norveç, İsveç, Fransa, Almanya gibi ülkelerde kişi başı yıllık süt tüketimi 300 kg, ABD’de ise 200 kg’ın üzerindedir. Bu değer Türkiye’de 41.5 kg/yıl olmakla birlikte, bunun daha fazla olduğu tahmin edilmektedir (Demir ve ark., 2018; ZMO, 2019).

Önemli bir besin kaynağı olan süt, makro ve mikro birçok besin maddesini içerdiği için tüketiminin teşvik edilmesi sağlık uzmanları tarafından da önerilmektedir (Christopher ve Nordin 1997; TBSA, 2010; Meneses ve ark., 2012; Wetman, 2017). Süt proteinlerinin büyüme ve gelişmedeki önemi, kalsiyum emilimi ve bağışıklık üzerine olumlu etkilerinin olduğu, kanser riski ve kan basıncını azalttığı, vücut ağırlığını koruma yönünde etkili olduğu ve diş çürüklerine karşı koruyucu etkisi olduğu bilinmektedir (Black ve ark., 2002; Pereira ve ark., 2018). Süt ve süt ürünleri tüketimi, kalsiyumdan zengin olmaları nedeniyle, özellikle çocuk ve ergenlik döneminde olan çocuklarda kemik ve dişlerinin sağlıklı gelişmesi (Hasipek ve Kaleli, 2002; Mazıcıoğlu ve Öztürk, 2003; Karagözlü ve ark., 2005), yetişkinlerde ise kalp-damar hastalıkları, inme, yüksek tansiyon, Tip II diyabet, osteoporoz, kolon kanserinden korunmasının yanı sıra vücut gelişiminde de önemli bir rol oynamaktadır (TÜBER, 2015).

Türkiye’de farklı illerdeki tüketicilerin süt ve süt ürünleri tüketimleri ile ilgili birçok çalışma yapılmış ve bu çalışmalarda bireylerin süt ve süt ürünlerine yönelik tercihleri ve tüketim miktarları konusunda bazı bulgular elde edilmiştir (Demirci ve ark., 1998; Andiç ve ark., 2002; Selçuk ve ark., 2003; Şimşek ve ark., 2005; Çelik ve ark., 2005; Malatacık, 2006; Akbay ve Tiryaki, 2007; Cevger ve ark., 2008; Özel, 2008; Demircan ve ark., 2011; Erdal ve Tokgöz, 2011; Yayar, 2012; Şeker ve ark., 2012; Gözener ve Sayılı, 2013; Gündüz ve ark., 2013; Karakaya ve Akbay, 2014; Terin, 2014; Terin ve ark., 2015; Onurlubaş ve Çakırlar, 2016; Yazıcı, 2016; Niyaz ve İnan, 2016; Karakaya ve Kızıloğlu, 2018; Çebi ve ark., 2018; Dal ve ark., 2018; Para ve ark., 2018; Özyürek ve ark., 2019; Özbey, 2019).

Türkiye’nin insan beslenmesinde önemli bir yer tutan süt tüketiminin gelişmiş ülkeler düzeyine ulaşabilmesi için, tüketicilerin süt tüketim tercihlerini belirlemeye yönelik araştırmaların yapılması, gerek tüketici, gerekse üretici firmalar açısından önemlidir. Bu bağlamda, anılan çalışmaların il bazında ele alınarak yapılması ve çalışma sonuçlarının karar alıcılar tarafından değerlendirilmesiyle, politika ve stratejiler oluşturulabileceği ve daha bilinçli tüketicilerin oluşması sağlanacağı gibi, gelecek kuşakların sağlıklı olmasına da katkıda bulunulacaktır. Bu araştırmada; İzmir’in Bornova ilçesinde süt ve süt ürünlerinin tüketim yapısı analiz edilmiş ve etkili olan sosyo-ekonomik faktörler incelenmiştir. Bir başka deyişle bu bir durum tespitine yönelik çalışmadır. Araştırmada, küçük bir saha çalışması olması nedeniyle tüketicilerin süt ve süt ürünleri konusundaki tercihleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Son olarak da konuyla ilgili bazı teknik ve ekonomik öneriler verilmiştir.

2. Materyal ve Metot

2.1. Materyal

Bu araştırmanın ana materyalini, İzmir’in Bornova ilçesinde hane halklarıyla yüz yüze yapılan anket çalışmalarından elde edilen veriler oluşturmaktadır. Ayrıca konuyla ilgili olarak daha önce yapılan araştırmaların sonuçlarından da yararlanılmıştır.

2.2. Yöntem

TÜİK, 2018 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre İzmir’in Bornova ilçesinde toplam nüfus 445.232 kişi, toplam hane sayısı ise 134.404 olarak bildirilmektedir (TÜİK, 2019). Bu araştırmanın ana kitlesini ilçedeki toplam hane sayısı oluşturmakta ve örnekleme yöntemiyle bir kısmı ile görüşülmesinin uygun olacağına karar verilmiştir. Bu amaçla aşağıdaki oransal örnek hacmi eşitlik (1) den yararlanılmıştır (Newbold, 1995).

$$n = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma^2_{px} + p(1-p)} \quad (\text{Eş.1})$$

Formülde;

n = Örnek hacmi

N = Toplam hane sayısı

p = Süt ve ürünleri tüketen hanelerin oranı (Maksimum örnek hacmi için 0.5 alınmıştır)

σ^2_{px} = Varyansdır.

Araştırmada % 90 güven aralığı ile % 5 hata payı esas alınarak hesaplama yapılmış ve kapsama alınacak hane halkı sayısı 271 olarak saptanmıştır. Görülecek hane halklarının belirlenmesinde öncelikle mahalle ve sokak sayıları dikkate alınmıştır (Arslan ve ark., 2016; Özçingirak ve Engindeniz, 2019). Bornova'da 44 mahalle bulunmaktadır. Araştırmada, her mahallenin üç sokağında beşer anket yapılması planlanmıştır. Bu yaklaşımla 18 mahalle rassal olarak belirlenmiştir. Araştırma anketleri, 2020 yılının Ocak-Şubat aylarında yapılmıştır.

Derlenen verilerin analizinde, öncelikle hane halklarının demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri ortaya konulmuş, daha sonra süt ve ürünleri tüketim ve satın alma davranışları analiz edilmiştir. Araştırmada basit aritmetik ortalama ve yüzde hesaplamalarından yararlanılmıştır. Süt ve süt ürünlerine ilişkin görüş ve tutumların değerlendirilmesinde beşli likert ölçeği kullanılmıştır (Bilgin, 1995). Elde edilen sonuçlar çizelgeler halinde düzenlenerek yorumlanmıştır.

3. Araştırma Sonuçları ve Tartışma

Hane halklarının demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerine yönelik bilgiler *Tablo 1*'de verilmiştir. Görüşülen hane halkı üyelerinin %66.42'si kadın, %33.58'i ise erkektir. Yaşları ise 17-69 arasında değişmektedir. %29.52'si 17-36, %46.13'ü ise 37-56 yaşları arasındadır.

Hane halkı üyelerinin %47.97'si lise mezunu, %27.31'i ise üniversite mezunu durumdadır. Hane halkı üyelerinin %70.85'i evli, %29.15'i ise bekdir. Hane halkı üyelerinin %57.20'si halen bir işte çalışmaktadır. Çalışan hane halkı üyelerinin %45.02'si özel sektörde, %40.59'u ise kamu sektöründedir. %14.39'unun ise kendine ait bir işyeri vardır. Hane halklarındaki birey sayısı 1-8 kişi arasında değişirken, %64.21'i kendisine ait bir konutta ikamet etmektedir. Ortalama aylık gelir 1700-15000 TL arasında değişmekle birlikte hane halklarının %47.23'ünün 4001-6000 TL arasında bir aylık gelire sahip olduğu saptanmıştır. Hanelerin %59.41'inde gıda harcamaları içinde süt ve süt ürünleri harcamasının payı %20'nin altındadır. Hanelerin ancak %25.09'unda kronik bir rahatsızlığı olan birey bulunmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre, görüşülen hane halkı üyelerinin %93.36'sı süt, %93.36'sı yoğurt, %95.21'i de peynir tükettiğini belirtmiştir. Kişi başına yıllık süt tüketimi 37.43 lt, yoğurt tüketimi 32.84 kg, peynir tüketimi ise 18.48 kg olarak hesaplanmıştır. Bu veriler Ulusal Süt Konseyi verilerine de yakındır. Ulusal Süt Konseyinin (USK) 2018 yılı verilerine göre, Türkiye'de kişi başına yıllık ortalama süt tüketim miktarı 41.5 lt, kişi başına yıllık ortalama yoğurt tüketim miktarı 30.6 kg, kişi başına yıllık ortalama peynir tüketim miktarı ise 18.4 kg olarak bildirilmektedir (USK, 2019). Yine İzmir'de yapılan bir araştırmada, hane halklarının yıllık kişi başı çiğ süt tüketimi 40.74 lt, yıllık kişi başı ambalajlı süt tüketimi ise 32.62 lt olarak saptanmıştır (Arslan ve ark., 2020).

Çalışmada, süt tüketim özelliklerine ait bilgiler *Tablo 2*'de verilmiştir. Süt tüketim sıklığının önemli bir kısmını haftada bir kaç gün (%40.59) ve her gün (%25.09) oranı oluşturmaktadır. Bu iki seçeneğin toplam oranı %65 den fazla iken hiç süt tüketmeyenlerin oranı ise %6.64 tür. Süt tüketimini sevmeyenlerin oranı %4.43 iken, toplam sevenlerin oranı (çok ve az severim) %75'dir. Çalışmada, süt içme alışkanlığının önemli bir kısmı 10 yıl ve üstündedir (%67.90). Gün içinde süt içme zamanı çoğunlukla sabah (%43.48) olarak belirlenmiştir. Süt içmemenin en önemli nedenleri arasında sırasıyla; alerjik rahatsızlık (% 33.33), tat (% 27.77) ve kokusu (%22.22) gelmiştir. Ankete katılan hane halkı üyeleri, sütü daha çok tam yağlı (%44.27) tükettiklerini, tüketim sıcaklığını %33.60 ile ılık tercih ettiklerini ve daha çok sade (%32.02) tükettiklerini belirtmişlerdir. Süt tüketiminde tür olarak daha çok inek sütünü (%81.18) tercih ettikleri saptanmıştır. Pastörize süt tüketenlerinin oranı da %62.45 ile en yüksek değere sahiptir. Süt tüketim miktarı hane başına aylık 10.45 lt, kişi başına yıllık 37.43 lt olarak hesaplanmıştır.

Tablo 1. Hane halklarının demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri

Table 1. Demographic and socio-economic characteristics of households

Özellikler	Sayı	%	
Cinsiyet	Erkek	180	66.42
	Kadın	91	33.58
Yaş	17-36	80	29.52
	37-56	125	46.13
	>57	66	24.35
Eğitim düzeyi	İlköğretim	67	24.72
	Lise	130	47.97
	Yükseköğrenim	74	27.31
Medeni durumu	Evli	192	70.85
	Bekar	79	29.15
Çalışma durumu	Çalışıyor	155	57.20
	Çalışmıyor	116	42.80
Çalışma alanı	Kamu	110	40.59
	Özel	122	45.02
	Kendi işi	39	14.39
Konut özellikleri	Kendisine ait	174	64.21
	Kiracı	88	32.47
	Diğer	9	3.32
Hanedeki birey sayısı	1-4	189	69.74
	>4	82	30.26
Hane aylık geliri (TL)	≤4000	102	37.64
	4001-6000	128	47.23
	>6001	41	15.13
Hanede aylık süt ve süt ürünleri harcamasının gıda harcamaları içindeki oranı (%)	≤10	48	17.71
	11-20	113	41.70
	21-30	94	34.69
Hanede kronik hastalık durumu	>31	16	5.90
	Var	68	25.09
	Yok	203	74.91

Kafkas Üniversitesi öğrencileri arasında yapılan çalışmada %67'sinin hiç süt tüketmediği ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin %33'nün her gün süt içtiği belirlenmiştir (Şimşek ve ark., 2005). Yine üniversite öğrencileri üzerine yapılan bir çalışmada, öğrencilerin %71.33'ü düzenli olarak süt tüketmediklerini, %28.67'si ise düzenli olarak süt tükettiklerini belirtmişlerdir (Uzunöz ve Gülşen, 2007).

Süt ürünlerinin tüketim özelliklerine ait bilgiler *Tablo 3'* de verilmiştir. Ankete katılan hane halkı üyeleri, fermente süt ürünleri içinde günlük en çok peynir (%50.55) ve pastörize yoğurt (%21.77) tüketirken, gün aşırı olarak en çok süzme yoğurdu (%40.96), daha sonra sırasıyla pastörize yoğurt (%35.42) ve peynir (%28.41) tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Yapılan hesaplamalara göre kişi başına yıllık yoğurt tüketimi 32.84 kg, kişi başına yıllık peynir tüketimi ise 18.48 kg olarak saptanmıştır. Diğer süt ürünleri günlük tüketimin önemli bir kısmını lor (%9.96) ve kremalı pasta-tatlılar (%8.12) oluşturmaktadır. Gün aşırı tüketim durumunda kremalı pasta-tatlılar (%16.97) ile dondurma (%14.76) ilk sıraları almıştır. Kremalı pasta ve tatlıların tüketim sıklığının gün aşırı ve diğer zamanlarda sırasıyla; %16.97 ile %23.62 oranlarında olduğu görülmektedir. Diğer süt ürünleri içinde en düşük tüketim oranını %5.54 ile günlük dondurma oluşturmaktadır. Uzunöz ve Gülşen (2007) üniversite öğrencilerinin %69'unun taze peynir ve %31'inin ise olgunlaşmış peyniri tercih ettiklerini saptamıştır.

Tablo 2. Hane halklarının süt tüketim özellikleri

Table 2. Milk consumption characteristics of households

Süt tüketim özellikleri		Sayı	%	Süt tüketim özellikleri		Sayı	%
Süt tüketim sıklığı	<i>Her gün</i>	68	25.09	Süt tüketme nedeni	Besleyici olması	122	48.22
	<i>Haftada birkaç gün</i>	110	40.59		Alışkanlık	37	14.62
	<i>Ayda birkaç gün</i>	41	15.13		Sağlık (ilaç) nedeniyle	21	8.30
	<i>Çok Nadir</i>	34	12.55		Lezzetli bulmam	51	20.16
	<i>Hiç</i>	18	6.64		Büyüklerin zorlaması	13	5.14
Süt tüketim miktarı (lt)	<i>Aylık hane başına</i>	10.45	-	Sütün yağlı olup olmamasına göre tüketim tercihi	Diğer	9	3.56
	<i>Yıllık kişi başına</i>	37.43	-		Tam yağlı	112	44.27
					Yarım yağlı	98	38.74
					Yağsız	12	4.74
					Fark etmez	27	10.67
Süt tüketimini sevme durumu	<i>Çok severim</i>	78	28.78	Açık-kapalı olarak süt tüketim durumu	Diğer	4	1.58
	<i>Severim</i>	128	47.23		Açık süt/sokak sütü	41	16.21
	<i>Az severim</i>	47	17.34		Pastörize/sterilize	158	62.45
	<i>Sevmem</i>	12	4.43		Fark etmez	48	18.97
	<i>Kesinlikle içmem</i>	6	2.22		Diğer	6	2.37
Süt içme alışkanlığı (yıl)	<i>0-1</i>	27	9.96	Sütün tüketilme sıcaklığı	Sıcak	64	25.30
	<i>2-3</i>	25	9.22		Soğuk	83	32.81
	<i>4-6</i>	19	7.01		Ilık	85	33.60
	<i>7-9</i>	16	5.91		Fark etmez	18	7.11
	<i>10 ve üstü</i>	184	67.90		Diğer	3	1.18
Gün içinde süt tüketim zamanı					Sade	81	32.02
					Kakaolu	56	22.14
	<i>Sabah</i>	110	43.48	Süt tüketme tercihi	Şekerli	22	8.70
	<i>Öğle</i>	43	16.99		Meyveli	14	5.53
	<i>Akşam</i>	98	38.74		Şekersiz	12	4.74
	<i>Diğer</i>	2	0.79		Kahveli	33	13.04
					Tatlılar içinde	17	6.72
			Fark etmez		14	5.53	
			Diğer		4	1.58	
Süt tüketmeme nedeni	<i>Kokusu</i>	4	22.22	Tüketilen süt türü	İnek	220	81.18
	<i>Tadı</i>	5	27.77		Keçi	2	0.74
	<i>Alerjik rahatsızlık</i>	6	33.33		Koyun	5	1.85
	<i>Bulantı-kusma-ışhal</i>	1	5.56		Fark etmez	25	9.22
	<i>Sütle ilgili kötü anı</i>	1	5.56		Diğer	1	0.37
	<i>Diğer</i>				Hiçbiri	18	6.64

Araştırmada aylık süt ve süt ürünleri harcamasının gıda harcamaları içindeki oranının hanelerin %59.41'inde %20'nin altında olduğu saptanmıştır. Van ilinin merkezinde yapılan bir araştırmada hane halklarının aylık gelirlerinin %8.63'ünü süt ve süt ürünleri harcamasına ayırdığı, ayrıca süt ve süt ürünleri harcamasının toplam gıda harcamaları içindeki payının ise %21.45 olduğu belirlenmiştir (Andiç ve ark. 2002). İstanbul'da yapılan bir araştırmada ise bu oranlar; %4.19 ve %18.60 olarak saptanmıştır (Karakaya ve Akbay, 2013). Süt ve süt ürünlerini satın alma özellikleri *Tablo 4'* de yer almaktadır. Hane hakları süt ve süt ürünlerini %80.07 oranında marketlerden satın alırken, satın alma yerinde en düşük payı %2.58 ile bakkallar oluşturmuştur. Marketleri %6.28 ile hayvancılık işletmelerinden satın alma seçeneği izlemiştir. Satın alma sıklığı incelendiğinde, ilk iki sırayı sırasıyla; %41.70 ile gün aşırı ve %21.40 ile her gün seçeneği almıştır. Hane halkı üyeleri süt ve süt ürünlerinin fiyatını değerlendirdiğinde %44.65'i yüksek, %26.20'si çok yüksek bulurken, %8.12'si ise düşük bulunduğunu ifade etmiştir. Sağlığa uygun ve kaliteli bir süt için ödenebilecek fiyat farkı sorulduğunda ise %53.87'si 0.5-1 TL/lit arasında fiyat farkını kabul edebileceğini belirtmiştir.

Tablo 3. Hane halklarının süt ürünleri tüketim özellikleri

Table 3. Milk products consumption characteristics of households

Süt ürünleri		Tüketim sıklığı						
		Her gün	Gün aşırı	Haftada bir	15 günde bir	Ayda bir	Hiç tüketilmez	
<i>Ayran</i>	Sayı	56	96	84	22	9	4	
	%	20.66	35.42	31.00	8.12	3.32	1.48	
<i>Pastörize yoğurt</i>	Sayı	59	111	61	16	6	18	
	%	21.77	40.96	22.51	5.91	2.21	6.64	
<i>Süzme yoğurt</i>	Sayı	18	58	52	49	53	41	
	%	6.64	21.40	19.19	18.08	19.56	15.13	
<i>Fermente süt ürünleri</i>	<i>Probiyotik yoğurt</i>	Sayı	10	23	27	41	57	113
	%	3.69	8.49	9.96	15.13	21.03	41.70	
<i>Meyveli yoğurt</i>	Sayı	3	31	28	35	48	126	
	%	1.11	11.44	10.33	12.91	17.71	46.50	
<i>Kefir/kımız</i>	Sayı	7	20	28	39	45	132	
	%	2.58	7.38	10.33	14.39	16.61	48.71	
<i>Peynir</i>	Sayı	137	77	25	10	9	13	
	%	50.55	28.41	9.23	3.69	3.32	4.80	
<i>Lor/çökelek</i>	Sayı	27	35	40	48	58	63	
	%	9.96	12.92	14.76	17.71	21.40	23.25	
<i>Sütlaç/puding, muhallebi vb.</i>	Sayı	19	32	58	61	68	33	
	%	7.01	11.81	21.40	22.51	25.09	12.18	
<i>Diğer süt ürünleri</i>	<i>Dondurma</i>	Sayı	15	40	41	65	85	25
	%	5.54	14.76	15.13	23.99	31.36	9.22	
<i>Kremalı pasta vb. tatlılar</i>	Sayı	22	46	59	54	64	26	
	%	8.12	16.97	21.77	19.93	23.62	9.59	

Tablo 4. Hane halklarının süt ve süt ürünleri satın alma özellikleri

Table 4. Milk and milk products purchasing characteristics of households

Satın alma özellikleri	Sayı	%	
<i>Süt ve süt ürünlerini satın alma yeri</i>	Market	217	80.07
	Bakkal	7	2.58
	Şarküteri	8	2.95
	Sokak sütçüsü	14	5.17
	Hayvancılık işletmesi	17	6.28
	Diğer	8	2.95
	Her gün	58	21.40
<i>Satın alma sıklığı</i>	Gün aşırı	113	41.70
	Haftada bir	54	19.93
	15 günde bir	34	12.54
	Ayda bir	12	4.43
	Çok yüksek	71	26.20
<i>Süt ve süt ürünleri fiyatını değerlendirme</i>	Yüksek	121	44.65
	Uygun	49	18.08
	Düşük	22	8.12
<i>Sağlığa uygun ve kaliteli bir süt için ödenebilecek fiyat farkı</i>	Çok Düşük	8	2.95
	0.50-1 TL/lt	146	53.87
	1-2 TL/lt	52	19.19
	2-4 TL/lt	39	14.39
4 TL/lt'den fazla	34	12.55	

Ayar ve Nizamloğlu (2002) çalışmalarında katılımcıların süt ve ürünlerini alırken %37'sinin kaliteye, %26'sının tazeliğe, %16'sının fiyatına ve %12'sinin de markasına dikkat ettikleri yönündedir. Yılmaz ve Demirci (2001) ise üniversite öğrencilerinin %2.5'inin markayı esas aldıklarını ve Şimşek ve ark. (2005) ise devamlı aynı markayı alırlar diyenlerin %46 ve marka değiştirir diyenlerin ise %54 olduğunu bildirmişlerdir.

Araştırmacıların sonuçlarının çalışmamız sonuçları ile benzer olduğunu söyleyebiliriz. Süt ve süt ürünleri tüketim miktarları diğer araştırma sonuçları ile karşılaştırıldığında, örneğin kişi başına yıllık süt tüketim miktarı; Çelik ve ark (2005) tarafından Şanlıurfa'da yapılan bir araştırmada 39.5 lt, Kahramanmaraş ilinde gerçekleştirilen bir araştırmada ise 37.57 lt (Akbaş ve Tiryaki, 2007) olarak belirlenmiştir. Isparta'da yapılan bir araştırmada kişi başına yıllık 6.8 lt açık süt ve 24.47 lt ambalajlı süt tüketildiği (Demircan ve ark., 2011) belirlenmiştir. Erzincan ilinde yapılan bir araştırmada ise 59.52 lt olarak tespit edilmiştir (Erdal ve Tokgöz, 2011). Gözener ve Sayılı (2013) Tokat'ta yaptıkları bir araştırmada aylık kişi başı ambalajlı süt tüketim miktarını 3.65 lt, açık süt tüketim miktarını ise 5.76 lt olarak bildirmiştir. Karakaya ve Akbaş (2014) tarafından İstanbul'da yapılan araştırma sonuçlarına göre, ailelerin %26.5'inin açık süt, %26.2'sinin pastörize süt ve %87.7'sinin ise sterilize süt tükettiği tespit edilmiştir. Bu sonuçların bir kısmı bu araştırmanın sonuçlarıyla da uyumludur. Bu araştırmada süt tüketmeyenlerin oranı %6.64 iken bu değer yukarıda adı geçen çalışmalarda farklılık gösterebilmekte ve %18'lerin üzerine de çıkabilmektedir. Bunun nedeni, yaş, eğitim ve gelir düzeyi ile kronik hastalık ya da sağlık sorunları olabilmektedir (Karakaya ve Akbaş, 2013).

Araştırmada, tüketicilerin süt ve süt ürünlerine yönelik ifadelerle katılma düzeyine ait bulgular *Tablo 5*'de verilmiştir. Süt ve süt ürünlerinin tadını beğeniyorum ifadesine verilen ortalama yanıt 4.24 ile en yüksek değerdir. Bunu sırasıyla; antibiyotik kalıntı madde düzeyi (3.38) ile üretim sırasındaki işlemlerdeki endişe (3.14) izlemektedir. En düşük değer, 2.27 ile süt ve süt ürünlerinin kolesterol içeriğine verilen yanıt olmuştur. Süt ve süt ürünlerine yönelik verilen yanıtlarda tadın beğenilmesi diğer ifadelerle göre oransal olarak daha yüksek değerler (Katılıyorum:%35.42 ve Kesinlikle katılıyorum: %49.82 gibi) almıştır.

Tablo 5. Hane halkı üyelerinin süt ve süt ürünlerine yönelik ifadelerle katılma düzeyi

Table 5. Household members' participation level in statements related to milk and milk products

İfadeler		Katılma durumu *					Ortalama
		1	2	3	4	5	
Süt ve süt ürünlerinin tadını beğeniyorum.	Sayı	8	14	18	96	135	4.24
	%	2.95	5.17	6.64	35.42	49.82	
Süt ve süt ürünlerinin yağı beni endişelendiriyor.	Sayı	74	90	64	33	10	2.32
	%	27.31	33.21	23.61	12.18	3.69	
Süt ve süt ürünlerinin şeker içeriği beni endişelendiriyor.	Sayı	80	88	47	40	16	2.35
	%	29.52	32.47	17.34	14.76	5.91	
Süt ve süt ürünlerinin kolesterol içeriği beni endişelendiriyor.	Sayı	95	79	42	40	15	2.27
	%	35.06	29.15	15.50	14.76	5.53	
Süt ve süt ürünleri üretimi sırasındaki işlemler beni endişelendiriyor.	Sayı	51	34	54	90	42	3.14
	%	18.82	12.55	19.92	33.21	15.50	
Süt ve süt ürünlerindeki antibiyotik/kalıntı madde düzeyi beni endişelendiriyor.	Sayı	37	41	48	71	74	3.38
	%	13.65	15.13	17.71	26.20	27.31	

*1:Kesinlikle katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3. Karasız, 4. Katılıyorum, 5. Kesinlikle katılıyorum

Araştırma sonuçlarına göre süt ürünleri tüketiminde sığır sütünün daha fazla bir pay aldığı belirlenmiştir. Ocak ve Önder (2014) yaptıkları araştırmada benzer olarak en fazla sığır türüne ait süt ürünlerinin tüketildiğini belirlemişlerdir. Bu şekildeki süt ve süt ürünlerinin hayvan türüne ait tüketim dağılımı TÜİK verileri ile de örtüşmektedir. Araştırmada hanelerde daha çok pastörize yoğurt tüketildiği saptanmıştır. Ayrıca eğitim durumu tüketilen peynir türü üzerinde etkili olabilmektedir. Örneğin koyun peynirinin gelir ve eğitim düzeyine bağlı olarak tüketim düzeyi de değişebilmektedir. Benzer durum keçi sütü ve ürünleri için de geçerlidir. Nitekim keçi sütü ve ürünleri tüketimi için bulunan sonuçlar Savran ve ark. (2011) ve Engindeniz ve ark. (2017)'nin bildirdiklerinin

altındadır. Bunun nedeninin, illerdeki hayvansal üretim tercihlerindeki farklılığın doğal bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Yıllık ortalama yoğurt tüketimi; İstanbul'da 31.96 kg (Karakaya ve Akbay, 2013), Van'da ise 27.66 kg (Andiç ve ark., 2002) olarak saptanmıştır. Yıllık ortalama peynir tüketimi ise; İstanbul'da 14.65 kg (Karakaya ve Akbay, 2013), Van'da ise 17.63 kg (Andiç ve ark., 2002) olarak belirlenmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre hane halkı üyeleri süt ve süt ürünlerini daha çok marketten ve gün aşırı satın almaktadır. Günümüz tüketicilerinin gıda alışverişlerinde çoğunlukla marketleri kullandıkları görülmektedir (Öncül ve ark., 2019). Şanlıurfa'da yapılan araştırmada sütün satın alınmasında marketin tercih edilme oranının %61.4 olduğu belirlenmiştir (Çelik ve ark., 2005). Ocak ve Önder (2014) tarafından Doğu Akdeniz'de yapılan bir araştırmada ise inek sütünün (% 88.7) ve yoğurdunun (% 90.8) çoğunlukla marketlerden satın alındığı saptanmıştır.

4. Sonuç

İzmir'in Bornova ilçesinin ekonomik yapısı, tarım ve hayvancılığa dayalı olmadığı için süt endüstrisinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması ve teknolojik gelişmelerin yakından takip edilmesi bölge açısından önemli olacaktır. Bu yapılırken yerel yönetimlerce kayıt dışı olan sokak sütü satışının kontrol altına alınmasının sağlanması ve hijyenik koşullarda üretilmiş süt ve süt ürünlerinin arzını sağlayacak denetleme mekanizmasının kurulması gerekmektedir. Tüketicilerde açık sütün sağlıklı olduğuna ve ambalajlı sütlerde katkı maddesi olduğuna inanma gibi bazı doğru kabul ettikleri yanlış düşüncelerin değişmesi açısından, denetimler uzman kişilerce ve düzenli olarak yapılmalıdır. Hayvansal ürün talebini etkileyen faktörlerden biri de halk sağlığı riskleridir. Bu nedenle süt ve ürünlerinde de kalite standartları belirlenmeli, ürün kalitesi artırılmalı ve gıda güvenilirliği sağlanmalıdır. Sonuç olarak; Türkiye'de bölgesel düzeyde beslenme alışkanlıkları ve tüketici tercihleri araştırmalarla saptanmalı, her bölgedeki tercihler dikkate alınarak ürün çeşitliliği ve farklı sunum şekilleri oluşturulmalıdır. Hayvansal protein tüketimini özendirme, sağlıklı koşullarda üretilmiş sütü ve ürünlerinin tüketime sunulmasını sağlamak amacıyla toplumun bilgilendirilme ve bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar (afiş, broşür, belgesel ve spot filmler vb.) yapılmalıdır. Yapılacak çalışmalarda tüketicilerin kapalı süt ve ürünlerini tercih etmeleri konusu üzerinde önemle durulmalıdır.

Kaynakça

- Akbay, C., Tiryaki, G.Y. (2007). Tüketicilerin ambalajlı ve açık süt tüketim alışkanlıklarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi: Kahramanmaraş örneği. KSÜ Fen ve Mühendislik Dergisi, 10(1):89-96.
- Andiç S., Şahin, K., Koç, S. (2002). Van merkez ilçe kentsel alanda süt tüketimi, Yüzüncü Yıl Üniv. Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Dergisi, 12(2):33-38.
- Arslan, Ö., Sevim, A., Güler, D., Saner, G. (2020). İzmir İlinde Tüketicilerin Çiğ Süt Satın Alma Kararlarını Etkileyen Faktörlerin Analizi. Atatürk Üniv. Ziraat Fakültesi Dergisi., 51 (3): 279-287.
- Arslan, H, Engindeniz, S., Çınar, G. (2016). İzmir ili kentsel kesiminde odun dışı bitkisel orman ürünleri tüketiminin analizi üzerine bir araştırma, E.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, 53(3):251-257.
- Ayar, A, Nizamoğlu, M. (2002). Süt ve süt ürünlerinin tüketimi üzerine bazı sosyal faktörler ve tüketici özelliklerinin etkisi. Gıda Yem Bil Teknol Derg,1(1):25-31.
- Bilgin, N. (1995). Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar, Sistem Yayıncılık, Ankara.
- Black, R.E., Williams, S.M, Jones, I.E., Goulding, A. (2002). Children who avoid drinking cow milk have low dietary calcium intakes and poor bone health. American Journal of Clinical Nutrition. 76: 675-80.
- Çebi, K., Özyürek, S., Türkyılmaz, D. (2018). Süt ve süt ürünleri tüketiminde tüketici tercihlerini etkileyen faktörler: Erzincan ili örneği. YYÜ Tarım Bilimleri Dergisi, 28(1):70-77.
- Cevger, Y., Aral, Y., Demir, P., Sarıözkan, P. (2008). Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi intern öğrencilerinde hayvansal ürünlerin tüketim durumu ve tüketici tercihleri. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, 55: 189-194.
- Christopher, B.E., Nordin, N. (1997). Calcium and Osteoporosis. Nutrition, 13(7/8):664-686.
- Çelik, Y., Karlı, B., Bilgiç, A., Çelik, Ş. (2005). Şanlıurfa ili kentsel alanda tüketicilerin süt tüketim düzeyleri ve süt tüketim alışkanlıkları, Tarım Ekonomi Dergisi 11(1):5-12.
- Dal, N.E., Oral, M., Korkmaz, İ. (2018). Genç tüketicilerin içme sütü tüketim alışkanlıkları, The Journal of Academic Social Science Studies, 68:521-547.
- Demir, G., Süer, O, Kaya, S. (2018). Investigation of milk and dairy products consumption of adolescents, Journal of Current Researches on Health Sector, 8(2): 37-48.
- Demircan, V., Örmeci, MÇ, Kızılyar, G. (2011). Isparta ilinde ailelerin ambalajlı ve açık süt tüketim alışkanlıklarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 6(2): 39-47.
- Demirci, M, Kurultay, Ş., Öksüz, Ö. (1998). Tekirdağ ilinde içme sütü tüketim alışkanlıkları ve alışkanlıkları etkileyen faktörlerin belirlenmesi üzerine bir araştırma. İçme Sütü Sempozyumu Tebliğler Kitabı, Tekirdağ, s.140-157.
- Engindeniz, S., Aktürk, D., Savran, A.F., Koşum, N., Taşkın, T., Kesenkaş, H., Gökmen, M., Uzmay, A., Çınar, G. (2017). İzmir, Çanakkale ve Balıkesir illerinde keçi sütü ve ürünleri tüketiminin analizi üzerine bir araştırma, E.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, 54(4):385-395.
- Erdal, G, Tokgöz, K. (2011). Tüketicilerin ambalajlı ve açık süt tüketim tercihlerini etkileyen faktörler: Erzincan ili örneği. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi. 13(20): 111-115.
- Gözen, B., Sayılı, M. (2013). Tüketicilerin açık süt ve süt ürünleri tüketim tercihlerinin incelenmesi Tokat-Turhal ilçesi örneği. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. 8(1):160-175.
- Gündüz, O., Kılıç O, Emir M., Aydın, G. (2013). Süt ve süt ürünleri tüketiminde tüketici tercihlerini etkileyen faktörler. Samsun ili örneği, Gıda Teknolojileri Elektronik Dergisi, 8(1):36-43.
- Hasipek S., Kaleli, N. (2002). Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nin yurtdışı kalan kız ve erkek öğrencilerinin süt ve süt ürünleri tüketim sıklığı üzerine bir araştırma. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Dergisi, 8(3): 204-207
- Karagözlü, N., Karagözlü, C., Karaca, S., Eren S. (2005). Üniversite öğrencilerinde süt ve ürünleri tüketim alışkanlıkları ve beslenme bilinçleri üzerine bir araştırma. Celal Bayar Üniversitesi Fen Fakültesi Dergisi. 1(12):101-108.
- Karakaya, E., Akbay, C. (2013). İstanbul ilinde tüketicilerin süt ve süt ürünleri tüketim alışkanlıkları, Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 27(1):65-77.
- Karakaya, E., Akbay, C. (2014). İstanbul ili kentsel alanda tüketicilerin açık ve paket süt tüketim alışkanlıkları. Tarım Ekonomisi Dergisi, 20(1):17-27.
- Karakaya, E., Kızıloğlu, S. (2018). Bingöl ili kent merkezinde tüketicilerin süt ve süt ürünleri tüketim alışkanlıkları. KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi, 21(Özel Sayı): 12-21.
- Kayışçıoğlu, S., İçöz, A. (2012). Eğitim Düzeyinin Fast- Food Tüketim Alışkanlığına Etkisi. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi 9(2): 16-19.

- MacDonald, L.E., Brett, J, Kelton, D, Majowicz, S.E., Snedeker, K., Sargeant, J.M. (2011). A systematic review and meta-analysis of the effects of pasteurization on milk vitamins, and evidence for raw milk consumption and other healthrelated outcomes. *Journal of Food Protection*, 74:1814–1832.
- Malatacık, A.F. (2006). Elazığ ili merkez ilçede et, süt ve süt ürünleri tüketim yapısı. Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Van
- Mazıcıoğlu, M.M., Öztürk, A. (2003). Üniversite 3 ve 4. sınıf öğrencilerinde beslenme alışkanlıkları ve bunları etkileyen faktörler, *Erciyes Tıp Dergisi*, 25(4):172-178.
- Meneses, M, Pasqualino, J., Castells, F. (2012). Environmental assessment of the milk life cycle: the effect of packaging selection and the variability of milk production data. *Journal of Environmental Management*. 107:76–83.
- Newbold, P. (1995). *Statistics for Business and Economics*. New Jersey: Prentice Hall.
- Niyaz, Ö.C., İnan, İ.H. (2016). TR22 Güney Marmara Bölgesindeki tüketicilerin süt ve süt ürünleri tüketim düzeylerinin belirlenmesi, *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 4 (2): 7–13.
- Ocak, S., Önder, H. (2014). Süt ürünlerinde tüketici tercihini etkileyen faktörler ve gıda güvenliği bilinci, *Hayvansal Üretim*, 55(2):9-15
- Onurlubaş, E., Çakırlar, H. (2016). Tüketicilerin süt ve süt ürünleri tüketimini etkileyen faktörlerin belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1): 217-242.
- Öncül, M., Sekman, Y., Kınıklı, F., Artukoğlu, M.M. (2019). Tüketicilerin gıda ürünleri satın alma tercihlerinin incelenmesi: İzmir ili örneği, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 25(2):207-217.
- Örmeci, Kart ÇM., Demircan, V. (2014). Dünyada ve Türkiye’de Süt ve Süt Ürünleri Üretimi, Tüketimi ve Ticaretindeki Gelişmeler, *Akademik Gıda* 12(1): 78-96.
- Özbeş, F. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Süt ve Süt Ürünleri Tüketim Alışkanlıklarının Belirlenmesi. *J Health Pro Res* 2020; 2(1):1-6.
- Özçingirak, G., Engindeniz, S. (2019). İzmir’in kentsel kesiminde sera sebzeleri tüketiminin analizi, *Tarım Ekonomisi Dergisi* 25 (1):53-66.
- Özel, G. (2008). Tüketicilerin süt tercihinde etkili olan faktörlerin incelenmesine yönelik bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3): 227-240.
- Özyürek, S., Yangılar, F., Çebi, K. (2019). Erzincan Üniversitesi Öğrencilerinin Süt ve Süt Ürünleri Tüketim Alışkanlıklarının İncelenmesi. *Black Sea Journal of Agriculture* 2(3): 119-125.
- Para, G., Ülger, İ., Kaliber, M. (2018). Erciyes Üniversitesi Öğrencilerinin Süt Tüketim Alışkanlıklarının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 8(1): 329-339.
- Pereira A, Rey, P.V, Vence, X, Moreira, M.T, Gumersindo, Feijóo G. (2018). Fresh milk supply through vending machines: Consumption patterns and associated environmental impacts. *Sustainable Production and Consumption*, 15:119–130.
- Savran, F., Aktük, D., Dellal, İ., Tatlıdil, F., Dellal, G., Pehlivan, E. (2011). Türkiye’de seçilmiş bazı illerde keçi sütü ve ürünleri tüketimine etkili faktörler, *Kafkas Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi*, 17(2):251-256.
- Selçuk, Ş., Tarakçı, Z., Şahin, K., Coşkun, H. (2003). Yüzüncü Yıl Üniversitesi lisans öğrencilerinin süt ürünleri tüketim alışkanlıkları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 13(1): 23-31.
- Şimşek, O, Çetin, C., Bilgin, B. (2005). İstanbul ilinde içme sütü tüketim alışkanlıkları ve bu alışkanlıkları etkileyen faktörlerin belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi* 2(1): 23- 35.
- Şeker, İ., Şeker P, Şahin, M., Özen VS, Akdeniz, A, Erkmen O, Kışlalıoğlu, İ, Sargın, G, Doğu GB. (2012). Elazığ İli Merkez İlçede tüketicilerin süt tüketim alışkanlıkları ve bu alışkanlıkları etkileyen faktörlerin belirlenmesi, *F. Ü. Sağlık Bilimleri Veteriner Dergisi*, 26 (3): 131-143.
- Terin, M. (2014). Dünya süt ve süt ürünleri üretim, tüketim, fiyat ve ticaretindeki gelişmeler. *Iğdır Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 4(3): 53-63.
- Terin, M., Bilgiç, A., Güler, Oİ., Yavuz, F. (2015). Türkiye’de süt ürünleri tüketim harcamalarına etki eden faktörlerin analizi: çoklu heckman örneklem seçicilik sistem yaklaşımı. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 21(4): 500-515.
- TÜBER. (2015). *Türkiye Beslenme Rehberi, Sağlık Bakanlığı Yayınları*, Ankara
- TÜİK, (2019). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları (2018). <http://www.tuik.gov.tr/>, Erişim:17.12.2019
- TBSA, (Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması) (2010). *Beslenme Durumu ve Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi Sonuç Raporu*. Sağlık Bakanlığı Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 931, Ankara.
- USK (Ulusal Süt Konseyi). (2019). Dünya ve Türkiye’de Süt Sektörü İstatistikleri. 2018 Süt raporu, <https://ulusalsutkonseyi.org.tr/2018-sut-raporu-2618>, Erişim: 25.12.2019
- Uzunöz, M., Gülşen, M. (2007). Üniversite öğrencilerinin süt ve süt ürünleri tüketim alışkanlıklarının belirlenmesi, *Gıda Teknolojileri Elektronik Dergisi* 2007;(3):15-21.

-
- Ünal, R.N, Besler H.T. (2008). Beslenmede sütün önemi. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 727, Ankara
- Weetman, C. (2017). A Circular Economy Handbook for Business and Supply Chains: Repair, Remake, Redesign, Rethink. Kogan Page Limited, London
- Yayar, R. (2012). Consumer characteristics influencing milk consumption preference. The Turkey case. *Theoretical and Applied Economics*, 7(7):25-42.
- Yazıcı, ME. (2016). Kırşehir ilinde süt ve süt ürünleri tüketiminde tüketici algılarının belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Zootekni Anabilim Dalı, Kırşehir.
- Yılmaz, İ, Demirci, M. (2001). Üniversite öğrencilerinin beslenme alışkanlıkları. *Dünya Gıda*, 5: 83-86.
- ZMO, (2019). Süt Raporu-2018. <https://www.tmmob.org.tr/sites/default/files/zmo.pdf>, Erişim: 25.12.2019.